

ERGEN-AİLE ÇATIŞMALARI İLE ANNENİN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ VE ERGENİN PROBLEMLERİ

Yard. Doç. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU (*)

GİRİŞ

Bu araştırma, İstanbul ilinde okumakta olan lise son sınıf öğrencilerinin anne ve babaları ile olan çatışmaları ve annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkileri ve ergenlerin genel problemlerini incelemek üzere yapılmıştır. Uygulama 1983-1984 öğretim yılında gerçekleştirilmiş, on ayrı liseden üç farklı sosyo-ekonomik seviyeye mensup 75 erkek ve 75 kız öğrenci ve onların anne ve babaları denek olarak seçilmiştir.

Ergenlik çocukluktan yetişkinliğe bir geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Vücutta hızlı bir büyüme, gelişme ve olgunlaşma bu çağın önemli özelliğidir. Çocukluktan yetişkinliğe geçirilen bu süreç içinde insan vücudunda bedence, hormonal ve cinsel açıdan büyüme ve olgunlaşma meydana gelir. Bu gelişmeler gençlerde duygusal ve sosyal olarak da değişikliklere yol açar.

Pek çok uzman, ergenlik dönemini, çocukluk döneminin sonu ile yetişkinlik döneminin başlangıcında yer alan bir geçiş dönemi olarak nitelemiştir, (Blair ve Jones, 1964, s: 1). Bu dönem hızlı ve sürekli bir gelişim ve değişim dönemi olarak kabul edilmektedir. Ergen bu çağda anne ve babası ve de çevresindeki yetişkinler tarafından ne tam yetişkin, ne de çocuk olarak algılanmakta ve anne-baba ve yetişkinler, ergenlerin neler yapabilecekleri ve neleri yapamayacakları konusunda birbirinden farklı fikir ve yaklaşımlar ileri sürmektedirler.

Çocukluk döneminin sonlarında ve ergenliğin başlarında, cinsel gelişme ve değişimin olduğu, cinsel özelliklerin kazanıldığı döneme erinlik (blü puberty) dönemi adını veriyoruz. Ergenlik dönemi ortalama olarak kızlarda 11, erkeklerde 13 yaşlarında başlayıp yaklaşık 21 yaşlarında sona eren ve 10 yıl kadar süren bir devre olmasına karşılık, blü dönemi bu sürecin başlangıcında, kızlar için ortalama 11-13, erkekler için 13-15 yaşları arasında yer alan bir cinsel olgunlaşma dönemidir. Bu çağdaki gencin vücudunda; bedenin boyunu ve yapısını değiştiren hızlı değişiklikler olur. Her iki cins de fiziksel ve fizyolojik (hormonal) olarak cinsel gelişmelerini tamamlarlar. Kızlar erkeklere göre iki yıl kadar önce ergenliğin başlangıcı olan blü çağına girerler, (Hurlock, 1955). Erkek çocukların cinsel olarak olgunlaşmaları ortalama 13 yaşlarında başlayıp iki yıl kadar sürdüğü halde, kızlar 11-12 yaşlarında blü çağına girerler ve erkeklere göre daha kısa bir zaman sürecinde cinsel olarak olgunlaşırlar. Ergenliğin başlangıcı, sonucu ve blü çağı hakkında ileri sürülen yaşlar takribi yaş sınırlamalarıdır. Blü dönemi sonunda, cinsel olgunluk tamamlandıktan sonra, yetişkinliğe geçişte ergen çeşitli zorluklarla,

* Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Öğretim Üyesi

problemlerle ve çatışmalarla karşılaşmaktadır.

Ergenlerdeki çatışmalardan söz ederken bu çatışmaların gençlerdeki fizyolojik büyüme, değişme ve gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkan değişmelerle veya gencin akranları ve dış dünyadaki yetişkinlerle olan beklentileri ile ne derece ilişkili olduğunun saptaması gerektiğine işaret edilmiştir (**Stanton, 1974, s: 573**).

Ergenlerdeki problem ve çatışmalar birbirinden çok farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmakla beraber bunları; ergenlik sırasında gençte meydana gelen fiziksel, cinsel, duygusal ve sosyal gelişmelerin gençte yarattığı farklılaşmaya bağlı nedenler ve ergenlerin dış dünya (akranları, çevresindeki yetişkinler, okul, gelecek ve ailesi) ile ilgili beklentilerine bağlı diğer sebepler olmak üzere iki ana grupta toplamak mümkündür.

Gençlik döneminin ergen için sorunlu bir devre olduğu ve gencin, ergenlik döneminde yaşadığı toplumla ve ailesi ile çeşitli çatışma ve problemleri olduğu bilinmektedir.

Toplumumuz genç nüfusun yoğun olarak yaşadığı, yaş ortalaması genç olan bir toplumdur. Her sene nüfusumuza fazla sayıda gençler ordusu katılmakta, genç sayısı giderek artmaktadır.

Artan genç nüfusun yanında, toplumumuzun yapısı 1950'li yıllardan bu yana köy ve kazalardan büyük şehirlere yapılan göçlerle hızla değişmektedir. Bu göçler ve çoğalan nüfus sonucu büyük şehir çevrelerinde oluşan gecekondu, şehirde birbirinden farklı sosyal ve kültürel ortamların doğmasına yol açmıştır.

Toplumumuzun hâlâ önemli bir çoğunluğunu oluşturan kırsal kesimde yaşayanlar geleneksel değer yargılarını sürdürmektedir. Geleneksel değer yargıları; tutumların, sosyo-ekonomik şartların gereklerine göre değil, geleneklere göre belirlendiğini ifade etmek için kullanılmaktadır. Geleneksel değerlerin etkisinin sürdürüldüğü çevrelerde geliştirilen tutumların değişmeye karşı direnç gösterdiği ifade edilmektedir (**Eserpek, 1981, s: 14**).

Toplumlararası haberleşmenin büyük ölçüde artması ve TV'nin her kesimden insanlar tarafından kullanılabilir hale gelmesi, toplumların bireyleri arasındaki etkileşimi büyük ölçüde arttırmıştır. Teknolojik bakımdan ileri toplumlardaki hızlı gelişme ve değişme, TV ve diğer haberleşme araçlarıyla toplumumuzun her kesimindeki insanlara iletilmektedir. Gençler, çevrelerindeki değişiklikleri, anne ve babalarına göre daha çabuk öğrenme imkânına sahiptir. Aynı zamanda, öğrenilen bilginin yorumlanmasında gençlerin anne ve babalarına göre daha esnek olabildiği söylenebilir. Her öğrenilen bilginin yeni davranış değişikliği yaratabileceğini düşünürsek, yeni davranışlar öğrenmede, anne-babalarına göre daha avantajlı olan gençlerin, onlardan farklı davranışlar içinde olması, anne ve babaları ile aralarında çatışmaların ve problemlerin çıkmasına neden olabilir.

Ayrıca lisede okuyan gençler hem anne babasına ve topluma karşı

bağımsız olma ve kimliğini kazanma mücadelesi vermekte, hem de kendilerine en uygun yüksek okulu veya mesleği seçmek gibi geleceğe ait düşünce ve kaygılarla karşı karşıya bulunmaktadır.

Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel ortamlardan ve aile yapılarından gelen, her yıl gittikçe artan sayıdaki gencin içinde bulunduğu çatışma ve problemlerini tespit etmek, toplumumuzu ve gençliğimizi tanımamız açısından önem taşımaktadır.

Bu nedenlerle bir araştırma gerçekleştirdik. Araştırmanın temel amaçları beş maddede açıklanabilir:

1. Ergenlerin genel problemlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığını saptamak.

2. Ergenlerin genel problemlerinin, sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerine (SES), annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarına ve ergenin cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğini aramak.

3. Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerdeki ailelerde anne ve babanın ergenlik çağındaki çocukları ile olan çatışma ve anlaşmazlık konularını belirlemek.

4. Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerdeki ergenlerin aileleri (anne ve babaları) ile olan çatışma ve anlaşmazlık konularını belirlemek.

5. Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel seviyelerdeki ailelerde, genç-aile (anne ve baba) arasındaki çatışmaların ve gencin genel problemlerinin annenin çocuk yetiştirme tutumu ile olan ilişkisini aramak.

Araştırmamızda ergenin ve ailesinin sosyo-ekonomik ve kültür seviyesi, ergenin (gencin) yaşı ve cinsiyeti, okuduğu okulun türü ve annenin çocuk yetiştirme tutumları bağımsız değişken olarak, gencin ailesi (anne ve babası) ile, annenin genç ile, babanın genç ile olan çatışmaları ve gencin genel problemleri de bağımlı değişken olarak ele alınmıştır.

Araştırmamızın temel amaçları doğrultusunda geliştirdiğimiz hipotezler şu şekildedir:

1. Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri (SES) arttıkça "Aşırı Koruyucu Annelik" tutumlarında azalma olacaktır.

2. Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça "Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma" tutumları da artacaktır.

3. Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça "Baskı-Disiplin" tutumlarında azalma olacaktır.

4. Anneleri "Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma" tutumları gösteren ergenlerin genel problemleri, anneleri "Aşırı Koruyucu Annelik" ve "Baskı Disiplin" tutumları gösteren ergenlerin genel problemlerine göre daha az olacaktır.

5. Anneleri "Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma" tutumları gösteren ergenlerin aileleri ile çatışmaları, anneleri "Aşın Koruyucu Annelik" ve "Baskı Disiplin" tutumları gösteren ergenlerin aileleri ile olan çatışmalarından daha az olacaktır.

6. Annenin çocuğu ile olan çatışmaları ile, çocukların genel problemleri arasında ilişki görülmecektir.

7. Babanın çocuğu ile olan çatışmaları ile çocukların genel problemleri arasında ilişki görülmecektir.

8. Kız ergenlerin genel problemleri, erkeklere göre daha fazla olacaktır.

9. Anne ve babası ile çatışması çok olan ergenlerin genel problemleri de çoktur.

10. Sosyo-ekonomik ve kültürel seviye yükseldikçe ergenlerin genel problemlerinde azalma görülecektir.

11. Sosyo-ekonomik ve kültürel seviye yükseldikçe ergenlerin aileleri (anne ve babaları) ile olan çatışmaları azalacaktır.

12. Sosyo-ekonomik ve kültürel seviye yükseldikçe annenin ve babanın çocukları ile olan çatışmalarında azalma görülecektir.

13. Hem annenin, hem de babanın kızları ile olan çatışmaları, oğulları ile olan çatışmalarından daha az olacaktır.

14. Anneler kızları, babalar da oğulları ile daha fazla çatışma içinde olacaktır.

15. Kız ergenlerin anne ve babaları ile olan çatışmaları, erkeklere göre daha azdır.

Aşağıdaki hususlar bu araştırmada temel sayılımlar (assumption) olarak kabul edilmiştir:

1. Araştırmamızda kullanılan PAEI (Parent Attituden Research Instrument) testi, annelerin annelik tutumlarını ölçmek için geçerlidir.

2. Araştırmamızda ergenin ailesi ile, annenin ve babanın ergenle olan çatışma konularını saptamak için hazırladığımız Öğrenci-Aile Çatışması Anketi, Anne-Çocuk Çatışması Anketi ve Baba-Çocuk Çatışması Anketi çatışma konularını ölçme aracı olarak geçerlidir.

3. Mooney Problem Tarama Listesi, araştırmamızın örneklerinin bir kısmını oluşturan ergen grubunun genel problemlerini saptamaya yarayan geçerli bir soru listesidir.

4. Anne ve babanın tahsil düzeyi ve mesleği sosyo-ekonomik ve kültürel seviyesini belirlemek için esas kriterler olarak alınmıştır. .

Uygulamanın yapıldığı öğrenci grubunun özellikleri araştırmamızın sınırlarını belirlemiştir. Örneklemimiz büyük şehirde yaşayan, 17 yaşında, üç

farklı sosyo-ekonomik seviye mensupları, lise son sınıfta okumakta olan kız ve erkek öğrencilerden ve anne ve babalarından oluşmaktadır. Bu çalışmada uygulama yaptığımız denek sayısı kısıtlı olduğundan ve örnekleme yalnız belli yaş gruplarında olanlar dahil edildiğinden, araştırma sonuçlarına göre yapılacak genellemelerde bu hususların gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca örnekleme oluşturan deneklerin büyük şehirde yaşıyor olmaları da genelleme yaparken dikkat edilecek başka bir husustur.

Bu çalışmanın kesitsel (cross-sectional) olması, yani belli bir zaman kesitindeki durumu göstermesi ve boylamsal (longitudinal) olmaması da bir başka sınırlılığı olmaktadır.

Ele aldığımız konu ergenin ailesi (anne ve babası) ile olan çatışmaları ve genel problem alanlarını, annenin ve babanın da ergenlik çağındaki çocukları ile olan çatışmalarını ortaya çıkarmayı ve bunların, annelik tutumu ile olan ilişkisini saptamayı amaçlamaktadır. Bu bakımdan ergenin diğer alanlardaki çatışmaları konumuz dışındadır.

YÖNTEM

Denekler

Araştırmamızda inceleme konusu olan denekler, İstanbul'da çeşitli liselerde okuyan on yedi yaşındaki kız ve erkek lise son sınıf öğrencileri ve onların anne ve babalarıdır.

Öğrenciler rehberlik servisleri olan liselerden tesadüfi seçim yolu ile seçilmişlerdir. 75'i kız ve 75'i erkek olan öğrenciler üç farklı sosyo-ekonomik seviyeye mensupturlar. Anne ve babaları ile denek grubumuz 450 kişiden oluşmaktadır. Araştırmamızın uygulaması 1983-1984 öğretim yılında yapılmıştır.

ARAŞTIRMAMIZDA KULLANILAN SORU CETVELİ, ANKET VE ÖLÇEKLER

Araştırmamızda kullandığımız Anket, Soru Cetveli ve Değerlendirme Ölçekleri şunlardır:

A. Soru Listesi:

Öğrenci ve ailesi (anne-babası) ile olan çatışma konularını belirlemek için kullandığımız, çeşitli çatışma konularını ve çatışma derecelerini belirlemek üzere tarafımızdan geliştirilmiş ve 58 çatışma maddesi içeren bir anket.

B. Öğrenci-Aile Çatışması Anketi:

Öğrencinin ailesi (anne-babası) ile olan çatışma konularını belirlemek için kullandığımız, çeşitli çatışma konularını ve çatışma derecelerini belirlemek üzere tarafımızdan geliştirilmiş ve 58 çatışma maddesi içeren bir anket.

C. Anne-Çocuk Çatışması Anketi:

Annenin ergenlik çağındaki çocuğu ile çatışma konularını belirlemek için hazırlanmış, çeşitli çatışma konularını içeren 58 maddeden oluşan bir anket.

D. Baba-Çocuk Çatışması Anketi:

Babanın ergenlik çağındaki çocuğu ile olan çatışma konularını belirlemek için hazırlanmıştır. Maddeleri Anne-Çocuk Çatışması Anketi gibidir.

E. Öğrenci Problem Tarama Listesi;

Ergenlerin genel problemlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığını öğrenmek için kullanılmıştır. Kullandığımız Problem Tarama Listesi ABD'de Ohio State Üniversitesinden Dr. Mooney (1950) tarafından geliştirilmiş ve Hasan Tan tarafından 1952 yılında Türkçeye uyarlanmış ve ortaokul formu Beşiktaş Ortaokulu öğrencileri üzerinde kullanılmış ve güvenilir ve geçerli sonuçlar alınmıştır (**Tan, 1971**).

F. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği-Parı:

Araştırmamızda inceleme konusu olan öğrencilerin annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının ölçmek için kullanılmış bir ölçektir. Schaefer ve Sell'in (1958, s: 339-361) (**Parantat Attitude Research Instrument -PARI**) orijinal adı ile geliştirdikleri ölçek, her biri beşer maddelik 23 alt ölçekten oluşmuş tümü 115 maddelik bir araçtır. Güney Le Compte, Ayhan Le Compte ve Serap A. Özer tarafından 1978'de Türkçeye uyarlanmıştır (**Le Compte, Le Compte ve Özer, 1978, s: 5-8**).

Maddelerin tekrar Türkçe'ye çevirisinde ölçekteki ifade sayısı 60'a indirilmiştir.

Ölçekte dört aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ile beşinci bir tutum ölçeği vardır. Bu ölçekler: Aşın Koruyucu Annelik, Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma, Ev Kadınlığı Reddetme Kan-Koca Geçimsizliği ve Baskı ve Disiplin konusundaki tutumları ölçmektedir.

VERİLERİN ANALİZİNDE KULLANILAN İSTATİSTİK METODLAR:

Elde edilen verilerin SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programları ile istatistiksel analizleri yapılmıştır. Hipotezlerde iki türlü istatistiksel analiz kullanılmıştır. Birincisi iki ortalama arasındaki farkları test etmek için kullandığımız (t) testidir. Hipotez testinden (t testi) başka hipotezlerin test edilmesinde kullanılan istatistik tekniği Spearman Sıra Korelasyonu Katsayısıdır.

SONUÇLAR

Araştırmadaki hipotezlerin sonuçlarına göre:

"Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri (SES) arttıkça 'Aşın Koruyucu Annelik' ile ilgili tutumlarında azalma olacaktır" şeklindeki hipotez incelendi. Aşırı Koruyucu Annelik tabiri annelerdeki aşırı kontrol, müdahalecilik, çocuktan faal, çalışkan ve bağımlı olmasını isteme, annenin fedakâr olması gerektiğine ve çocuğun da bunu anlaması gerektiğine inanma gibi özellikleri içermektedir. Üst SES'deki annelerin "Aşın Koruyucu Annelik"

tutum boyutundan aldıkları puan ile alt ve orta SES'teki annelerin aynı boyuttan aldıkları puanlar arasında ($p<.05$) güven seviyesinde T anlamlı bir fark bulunmuştur.

"Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça 'Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma' tutumları da artacaktır" hipotezin sonucuna göre üst sosyo-ekonomik ve kültürel seviyedeki annelerin, alt ve orta sosyo-ekonomik ve kültürel seviyedeki annelere göre çocuklarına daha eşit haklar tanıdıklarını, onların fikirlerini açıkça belirtmesini desteklediklerini söyleyebiliriz. Alt ve orta SES' teki annelerin üst SES' teki annelerle "Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma" tutum boyutundan aldıkları puanlar .05 güven seviyesinde anlamlıdır ($p<.05$),

"Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça Baskı-Disiplin tutumlarında azalma olacaktır" hipotezinde alt SES, ile orta ve üst SES arasındaki puan farkları .05 güven seviyesinde anlamlı bulunmuştur, ($p<.05$). Orta ve üst SES'ler arasındaki puan farkları ise anlamlı bulunmamıştır.

"Anneleri 'Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma' tutumları gösteren ergenlerin genel problemleri, anneleri 'Aşırı Koruyucu Annelik' ve 'Baskı-Disiplin' tutumları gösteren ergenlerin genel problemlerine göre daha az olacaktır. Yapılan (t) testleri sonucu bu hipotez de doğrulanmıştır ($p<.05$).

"Anneleri 'Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma' tutumları gösteren ergenlerin aileleri ile çatışmaları, anneleri 'Aşırı Koruyucu Annelik' ve 'Baskı, Disiplin' tutumları gösteren ergenlerin aileleri ile olan çatışmalarından daha az olacaktır". Bu hipotez de .05 güven seviyesinde anlamlı bulunmuştur ($p<.05$).

"Annenin çocuğu ile olan çatışmaları ile, çocukların genel problemleri arasında bir ilişki görülmeyecektir." Hipotezi tam anlamıyla durulanmamış, sözü edilen değişkenler arasında çok zayıf bir ilişki bulunmuştur.

"Babanın çocuğu ile olan çatışmaları ile, çocukların genel problemleri arasında ilişki görülmeyecektir" ve "Kız ergenlerin genel problemleri, erkeklere göre daha fazla olacaktır." şeklindeki hipotezlerimiz de doğrulanmamıştır.

"Anne ve babası ile çatışması çok olan ergenlerin genel problemleri de çoktur" hipotezinin .001 güven seviyesinde bile anlamlı olduğu anlaşılmaktadır ($p<.001$).

"Sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri yükseldikçe ergenden genel problemlerinde azalma görülecektir." Yapılan (t) testlerinin sonunda alt SES ile orta ve üst SES arasındaki farkların .05 güven seviyesinde anlamlı olduğu ($p<.05$), yani alt SES'teki ergenlerin orta ve üst SES'teki ergenlere göre daha çok problemleri olduğu anlaşılmıştır. Aynı şekilde "Sosyo-ekonomik ve kültürel seviye yükseldikçe ergenlerin anne ve babaları ile olan çatışmaları azalacaktır" hipotezinde de yapılan (t) testlerinin sonunda alt SES ile orta ve üst SES'ler arasındaki puan farkları .05 güven seviyesinde anlamlı, ($p<.05$), orta ve üst SES'ler arasındaki farklar anlamsız bulunmuştur ($p>.05$).

"Sosyo-ekonomik ve kültürel seviye yükseldikçe annenin ve babanın

çocukları ile olan çatışmalarında azalma görülecektir" hipotezi incelendiğinde her üç guruptaki ebeveynin çocukları ile çatışmalarında azalma görülmekteyse de farklar anlamlı değildir. Bu hipotezimiz de doğrulanmamıştır.

"Hem annenin hem de babanın kızları ile olan çatışmaları oğulları ile olan çatışmalarından daha az olacaktır" hipotezi de incelendiğinde annenin ve babanın kızları ile olan çatışmalarının, erkek çocukları ile olan çatışmalarından az olduğu bulunmuştur. Sonuçlar .05 seviyesinde anlamlıdır (**p<.05**).

"Anneler kızları, babalar da oğulları ile daha fazla çatışma içinde olacaklardır" ve "Kız ergenlerin anne-babaları ile olan çatışmaları erkeklere göre daha azdır" hipotezlerinin her ikisi de doğrulanmamıştır.

Öğrenci-Aile Çatışması Anketinin cevaplarının incelenmesi sonunda (**p<.01 ile p<.05**) güven seviyesinde anlamlı bulunan maddeler aşağıda belirtilmiştir:

- "Ailem bana baskı yapıyor"
- "Ailem beni çok eleştiriyor"
- "Evde azarlanıyorum"
- "Ailem aşın şekilde nasihat ediyor"
- "Ailem beni anlamıyor"
- "Üstüme çok düşüyorlar"
- "Sağlığımla çok ilgileniyorlar"
- "Akşamları eve geç gelmeme izin vermiyorlar"
- "Her şeyimi öğrenmek istiyorlar"
- "Bir konuyu çok uzatıyorlar"
- "Annem ve babam yanımda tartışıyor"
- "Tertipsiz ve dağınık olduğumu söylüyorlar"
- "Temizlik konusunda titiz davranılıyor"
- "Okuldaki ders başarımları tenkit ediyorlar"

Anne-Çocuk ve Baba-Çocuk Çatışması Anketleri sonuçlarına bakacak olursak, annenin ergenlik çağındaki çocuğu ile .01 ve .05 güven seviyesinde anlamlı bulunan çatışma konuları;

"Radyoyu (veya teybi) çok açıyor"

"TV'yi fazla seyrediyor"

şeklinde belirlenmiştir. Babalara uyguladığımız anketteki itemlerden hiçbiri anlamlı olarak babalar tarafından ergenlik çağındaki çocuğu ile çatışma konusu olarak gösterilmemiştir.

Araştırmanın genel amaçlarından biri de ergenlerin genel problemlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığını saptamaktır. Problemlerin en çok yoğunlaştığı ilk dört alan ve yüzdeleri şu şekildedir.

	<u>Yüzde (%)</u>
1. Gelecek, Meslek, Tahsil	24.
2. Sosyal Boş Zaman Faaliyeti	16.6
3. Okul Çalışmalarına Uyum	14.6
4. Kişisel Psikolojik İlişkiler	14.

Problem alanlarının yoğunluğunu cinsiyet değişkenine göre incelediğimizde, kızlarda problemlerin şu şekilde sıralandığını görmekteyiz:

	<u>Yüzde(%)</u>
1. Gelecek, Meslek, Tahsil	22.7
2. Kişisel Psikolojik İlişkiler	20.
3. Sosyal Boş Zaman Faaliyeti	18.7
4. Okul Çalışmalarına Uyum	12.

Ergen erkeklerde ise;

1. Gelecek, Meslek, Tahsil	25.3
2. Okul Çalışmalarına Uyum	17.3
3. Sosyal Boş Zaman Faaliyeti	14.7
4. Öğrenim, Program, Metot	12.

olarak sıralanmaktadır. Yüzdeler/kaç ergenin o problem alanında en fazla problem işaretlediğine göre hesaplanmıştır.

Görüldüğü gibi kız ve erkeklerde en çok kaygı duyulan problemler gelecek, meslek ve tahsil ile ilgili olanlardır. Her iki cins de bulunduğu yaş grubu dolayısıyla gelecekleri ile ilgili önemli kararlar almak durumundadırlar.

TARTIŞMA VE YORUM

Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri (SES) arttıkça "Aşırı Annelik" ile ilgili tutumlarında azalma olacaktır şeklindeki hipotezimizde alt ve orta SES' teki annelerin bu boyuttan aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olmamasına rağmen, üst SES' teki annelerin aynı boyuttan aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Yani üst SES' teki anneler, orta ve alt SES' teki anneler kadar "Aşırı Annelik" boyutunu desteklememektedir. Le Compte, Le Compte ve Özer'in (1978, s: 5-8) araştırmasında alt, orta ve üst SES'ler arasında aynı boyutta anlamlı farklılıklar görülmüştür.

Bayley ve Schsefer (1967, s: 165) alt SES seviyedeki annelerin çocuklarına karşı kontrollü ve cezacı olduklarını söylemektedir. Korkmazlar da (1980, s: 35) alt SES' teki annelerin, üst SES' teki annelere göre daha "kontrollü ve koruyucu" olduğunu bulmuştur. Kozacıoğlu'nun (1982, s: 68) bulgularında da "Aşırı Kontrolcü" annelerin en yüksek puanları alt SES' teki annelerin aldığı

belirtilmektedir. Anlaşıldığına göre annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi arttıkça "Aşın Annelik" boyutunda azalma görülmektedir.

Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça "Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma" tutumları da artacaktır, şeklindeki hipotezimizde de alt ve orta SES' teki annelerin "Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma" tutumları arasında anlamlı bir fark olmamasına rağmen alt ve orta SES'lerdeki annelerle üst SES' teki anneler arasında bu tutumla ilgili puanlar arasında anlamlı bir fark vardır. Yani üst SES' teki anneler alt ve orta SES' teki annelere göre daha demokratik davranmakta ve çocuklarına daha çok eşitlik tanımaktadırlar.

Bayley ve Schafer (1967, s: 160-165) de eğitilmiş yüksek sosyo-ekonomik seviyedeki annelerin çocuklarına daha fazla otonomi sağladıklarını ve onlara eşit şekilde davranmaya eğilimli olduklarını ve otonomiye önem vermeyen ve "cezalandırıcı" davranan annelerin çocuklarının ürkek ve tutucu olduğunu söylemektedir.

Le Compte, Le Compte ve Özer'in (1978, s: 5-8) araştırmasında alt SES' teki annelere göre, orta ve üst SES' teki anneler bu tutum boyutunu aynı şekilde desteklemektedirler. Kozacıoğlu'nun (1982, s:69) araştırmasında da üst SES' teki anneler demokratik davranma ve eşitlik tanıma boyutunda bariz şekilde fazla puanlar almışlardır, alt SES' teki anneler ise aşın kontrolçülük ve baskı-disiplin tutumlarını destekleyen puanlar almışlardır.

Annelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleri arttıkça "Baskı-Disiplin" tutumlarında azalma olacaktır hipotezinde ise, alt SES' ten üst SES'e gidildikçe annelerin bu tutum boyutundan aldıkları puanların azalmasına rağmen, orta ve üst SES'ler arasında anlamlı bir fark bulunamamış, buna karşılık alt SES'teki annelerin puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Yani orta ve üst SES' teki anneler "Baskı-Disiplin" boyutunu alt SES' teki anneler kadar desteklememektedir. Rozen'in (1967, s: 318) bulguları da bulgularımızı desteklemektedir. Ona göre orta sınıftaki ebeveyn çocuklarına karşı daha toleranslı olmaktadır. Orta sınıftaki ebeveyn fiziksel cezaları alt sınıftaki ebeveyne göre daha az kullanmaktadır.

Paterson (1967, s: 178) da uyum güçlükleri gösteren çocukların anne ve babalarının belli bir problemi olmayan çocukların ebeveynine göre daha az demokratik davranan, daha az uyumlu ve daha az sosyal olduklarını ve daha disiplinli davrandıklarını söylemektedir.

Bu sonuç da sonuçlar kısmında ifade ettiğimiz dördüncü ve beşinci hipotezlerimizi desteklemektedir.

Anne ve babaları ile çatışması çok olan ergenlerin genel problemleri de çoktur şeklindeki hipotezimiz de doğrulanmıştır.

Ayrıca orta ve üst SES' teki ergenlerin genel problemleri ve aile ile çatışmalarının, alt SES' teki ergenlerin genel problemlerinden ve aileleri ile olan çatışmalarından az olduğu ve anne ve babanın kızları ile olan çatışmalarının

erkek çocukları ile olan çatışmalarından az olduğu bulunmuştur.

Strang (1957, s: 201) da düşük SES'li grupların, yüksek SES'li gruplara göre daha çok probleme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Tan (1974, s: 301-308) ergenlerin anne-babaları ile en önemli problem alanları konusundaki çalışmasında okul ve ders çalışma, arkadaş ilişkileri, gezme ve izin, oyun ve boş zaman faaliyeti ve giyim ve süslenme konularını ergenin anne ve babası ile en önemli problem alanları olarak görmektedir.

Babaların çocukları ile olan çatışmalarını saptamak için uyguladığımız ankete göre, genel olarak hiç bir alanda babalar çocukları ile çatışma içinde değildir. Bu sonuç, babaların çocuklarına gösterdiği olumlu davranıştan çok, ergenlik çağındaki çocukların babaları ile sürtüşme yaratabilecek hareketlerden sakınması ile açıklanabilir/Babaların evde saygı ve otoriteyi temsil eden bir birey olarak algılandığı düşünülürse bu sonuç anlam kazanmaktadır.

Lise son sınıftaki gençlerin en önemli problem alanının gelecekle ilgili seçecekleri mesleklerle ve okul hayatı ile ilgili olduğu görülmektedir. Uyguladığımız Problem Tarama Listesi'nin arkasında öğrenciye ayrıca en önemli sıkıntısının ne olduğu soruluyordu. Verilen cevapların dökümüne bakıldığında en önemli birinci sıkıntı olarak gene üniversite tahsili ve derslerle ilgili sorunlar dile getirilmektedir.

Yüksek tahsil yapmak için başvuruların her yıl artması, böylece üniversiteye girme şansının giderek azalması, gençlerin üniversite ve gelecekle ilgili kaygı ve problemlerini arttırmaktadır. Okullardaki rehberlik servisi uzmanlarının öğrencilere liseden sonra gidebilecekleri yüksek okulları tanıtırken, kısa vadeli kurslarla öğrenebilecekleri meslekleri tanıtmaları, üniversite okumadan da hayatta başarılı olunabileceğini vurgulamaları, öğrencilerin üniversite ve gelecekle ilgili kaygı ve problemlerini azaltabilir. Ergenler okul ve meslek seçimine ilişkin karar sürecinde anne ve babalarının baskıcı tutumlarının etkisinde kalmaktadırlar. Anne ve babalar ergenlerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitilmelerinin gerektiği konusunda ve bir yüksek öğretim kurumuna giremeyen çocuklarının kısa vadede meslek edinmelerinin yararları konusunda aydınlatılmalıdır.

Gençlerde problemlerin yoğunlaştığı ikinci alan boş zamanları değerlendirmekteki güçlüklerle ilgilidir. Genç nüfustaki sayıca kalabalıklığa rağmen, onların sosyal-kültürel ve sportif alanlarda faydalanabilecekleri tesislerin azlığı dikkati çekicidir. Gençlerin belli bir alanda bilgi ve beceri sahibi olmasının kendine güvenen ve grup içinde kabul edilen bir birey olmasını kolaylaştıracağı söylenebilir. Bu bakımdan gençlerin serbest zamanlarını verimli kullanabilecekleri kurumların sayısını arttırmak gerekmektedir.

Lise son sınıf öğrencilerinin problemlerinin yoğunlaştığı üçüncü alan okul çalışmalarına uyum konusudur. Bu konudaki sıkıntılar çoğunlukla okulla ve ders başarısızlığı ile ilgilidir.

Lise son sınıftaki genç hem okuldaki ders programını izlemek, hem de

üniversite giriş sınavına hazırlanmak durumundadır. Lisede öğrenilen konuların değerlendirme biçimi ile, üniversite giriş sınavındaki soru biçimleri arasında farklılıklar vardır. Bu bakımdan öğrenciler ayrıca üniversite giriş sınavlarına hazırlanmak, orada sorulan soru türlerine hazırlıklı olmak için çaba göstermek zorundadırlar. Bu da ilave bir çalışmayı gerektirmektedir.

Ergenler yapılan gereği okulda faydacı davranarak, yetişkin hayatında işe yaramayacak bilgileri istememektedirler. Okul hayatı gençleri topluma ve mesleki hayata hazırlamaktadır. Bu yüzden öğrenmek için öğrenmeyi değil, bilgileri nerelerde kullanabileceklerini öğrenmek istemektedirler (**Malrieu, 1985, s: 231-234**).

Ders programlarındaki lüzumsuz tekrarlar ve basitleştirmeler de onları sıkıkmaktadır. Okuldaki başarının değerlendirme sistemi de ergenin eleştirdiği konular arasındadır. Okuldaki arkadaş ilişkileri, öğretmenin kişiliği, okulun mimari tarzı gencin okul hayatını etkilemektedir. Gençler okuldaki arkadaşları ve öğretmenleri tarafından tanınmak ve anlaşılma istemektedirler. Başka birisi tarafından anlaşılma arzusunun, kendisini tanımak ve anlamak isteğinden geldiği ileri sürülmektedir (**Origlia ve Ouillon, 1985, s: 256-258**).

Öğrenme ve öğretme sürecinin fiziksel, sosyal ve psikolojik bakımdan uygun ortamlarda oluştuğu düşünülürse (**Alkan, 1979, s: 21**), okullardaki eğitim ortamların daha uygun hale getirmenin, bu konudaki problemleri azaltacağı söylenebilir.

Ergenlerin problemlerinin yoğunlaştığı bir diğer alan kişisel ve psikolojik ilişkiler alanıdır. Bu konudaki maddeler daha çok duygusal hayat ile ilgili kişisel sorunları yansıtmaktadır. Ergenlerin çevresinde olanları yorumlarken duygusal davrandığı ve sahip olduğu değerlerin birbirleri ile çelişkili ve tutarsız olduğuna işaret edilmektedir (**Kılıççı, 1980, s: 25-35**). Kişiliğin oluşması sürecinde, bu konuda sıkıntıların ortaya çıkması doğal bir gelişim seyri olarak düşünülebilir. Bu alanda kızlar erkeklerden daha fazla problem maddesi işaretlemişlerdir. Kızların duygusal-kişisel sorunlara daha fazla ağırlık verdiği anlaşılmaktadır.

Gelişme çağında olan ergenlerin içinde buldukları fiziksel, sosyal, duygusal, cinsel özellikler ve karşı karşıya kalabilecekleri değişimler hakkında bilgilendirilmeleri onların problemlerini azaltmaktadır (Kulaksızoğlu, 1982).

Bu tür programlar gençlerin kendilerini "tanımalarına" ve "anlamalarına" yardımcı olmaktadır. Kendini bilme de olumlu ruh sağlığına sahip olmak için temeldir. Bir çok durumda yetişkinler tarafından 'anlaşılmamak' da gençler için şikayet konusudur. Kendilerini gerçekten dinleyen ve anlayan birisinin varlığı onları rahatlatmaktadır.

Ergenlikle ilgili araştırmaların azlığı dikkati çekicidir. Okullu gençliğin dışında; çalışan, köyde yaşayan veya özel eğitime muhtaç olan gençlik kesiminin sorunları ile ilgili bilgilerden yoksunuz. Genç nüfusun yoğun olduğu ülkemizde konuya ilişkin yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

SUMMARY

We have tried to find out whether the conflicts and problems of the adolescents according to their sexval differences, their socio-economic sta-tus and the child-rearing attitudes of their mothers.

The subjects used for our research were chosen from among 17 year-old boys and girls at senior level of high-school and their parents.

As a result common problems of the adolescents were concentrated in these areas: The Future; Vocational and Educational, Social and Recreati-onal Activities, Adjustement to School Work and Peronal-Psychological Relations.

Too much eriticisin of adolescents by their families, too much çare for the health of adolescents, too much çare on cleanliness at home, continua-tion to much of an argument on a certain subject, too much advising, overprotectiveness of the parents verebasic items as conflict between the adolescents and their parents.

The assumptions put forward by our hypothesis and asserted by this study are

- that overprotective maternal attitudes are found more in mothers belongingto low and middle socio-economic levels than in mothers of high socio-economic levels,

- that mothers of high socio-economic levels show a more demoeratic and equalitarian attitude towards adolescents than mothers of low and middle socio-economic levels,

- that disciplinary attitudes are found more in mothers of low socio-economic levels than in mothers of the other levels,

- that common problems of adolescents are found less in adolescents with mothers having demoeratic and equalitarian attitudes than in adolescents with mothers showing overprotective and disciplinary attitudes,

- that adolescents with mothers having demoeratic and equalitarian attitudes have less conflicts with their families than the adolescents with mothers having overprotective and disciplinary attitudes,

- that adolescents who have more conflicts with their parents have al-so more common adolescence problems,

- that adolescents belonging to the middle and high socio-economic levels of families have less common problems and less conflicts with their parents compared withn the adolescents belonging to low socioeconomic levels of families,

- that parents have less conflicts with the adolescent girls than with the adolescent boys.

KAYNAKLAR

Alkan, Cevat. Eğitim Ortamları, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fak. Yay., 1979.

Bayley, Nancy-Schaefer, S.E. "Maternal Behavior and Personality Development Data From the Berkeley Growth Study". Bkz. C.R. Medin-nus, Ed. Readings in the Psychology of Parent-Child Relationship, New York: John Wiley and Sons, Inc., 1967.

Blair, C.M.-Jones, R.S. Psychology of Adolescence for Teachers. New York: The MacMillan Co., 1964.

Eserpek, Altan. Eğitimin Yeni Tutum Geliştirmede Etkinlik Derecesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1981.

Hurlock, B.Elizabeth. Adolescent Development, New York: McGrawHill Book Co., 1955.

Kılıççı, Yadiğâr. "Ergenlikte Kişiliğin Gelişimi ve uyumu", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 1980, Sayı 3, S: 25-35.

Korkmazlar, Ümran. "Relationship Between Parental Child Rearing Attitudes and the Cognitive Styles of 5 to 6 Year Old Turkish Preschoolers". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1980.

Kozacıoğlu, Gülsen. "Çocukların Anksiyete Düzeyleri ile Annelerin Tutumları Arasındaki İlişki". Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1982.

Kulaksızoğlu, Adnan. "A Program for Adolescents About Their Physical, Physiological, Sexual, Emotional and Social Changes and Development". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1982.

Le Compte, Güney-Le Compte, Ayhan-Özer, A.Serap. "Üç Sosyo-Ekonomik Düzeyde Ankaralı Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları: Bir Ölçek Uyarlaması". Psikoloji Dergisi, 1978, Sayı 1, Sayfa 5-8.

Malrieu, Philippe. "Ergenlikte Toplumsallaşma". Çev. Bekir Onur, Bkz. Bekir Onur, (Ed.) Ergenlik Psikolojisi, Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., 1985.

Origlia, D. ve Guillon, H. "Toplumda, Okulda ve Ailede Ergen" Çev. Bekir Onur, Bkz. Bekir Onur, (Ed.) Ergenlik Psikolojisi, Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti. 1985.

Paterson, Donald R. ve diğlerleri. "Parental Attitudes and Child Adjustment". Bkz. C.E. Medinnus, ed. Readings in The Psychology of Parent-Child Relationship. New York: John Wiley and Sons, Inc., 1967.

Rozen, B.C. "Social Class and the Child's Perception of the Parent". Bkz. C.R. Medinnus. Readings in the Psychology of Parent-Child Relationship. New York: John Wiley and Sons, Inc., 1967.

Schaefer, Farl, S.-Bell, Richard. Q. "Development of-a Parental Attitude Research Instrument". Child Development, (September, 1958) XXIX, No.3 S.339-361.

Stanton, M. "The Concept of Conflict at Adolescence", Adolescence, (Winter, 1974), XXXVI, No. 9, S: 537.

Strang, Ruth. The Adolescent Views Himself: A Psychology of Adolescence. New York: McGraw-Hill Book Co., 1957.

Tan, Hasan. Öğrenci İhtiyaçlarını Tarama Listesi ve Kullanılışı El Kitabı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971.

Tan, Hasan. "Ergenlerin Anne ve Babaları ile Olan En Önemli Problem Alanları I", Onuncu Milli Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1974.